

Citation style

Stoklásková, Zdeňka: Rezension über: Helmut Rumpler (ed.), Der Franziszeische Kataster im Kronland Kärnten (1823-1844), Klagenfurt am Wörthersee: Verlag des Geschichtsvereins für Kärnten, 2013, in: Český časopis historický, 2016, 2, S. 496-498, DOI: 10.15463/rec.935269072

český
časopis
historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Helmut RUMPLER (ed.)

(unter Mitarbeit von Werner Drobesch, Roland Bäck, Walter Liebhart)

Der Franziszeische Kataster im Kronland Kärnten (1823–1844)

(= Aus Forschung und Kunst, Schriftleitung Wilhelm Wadl, Bd. 40/2)

Klagenfurt am Wörthersee, Verlag des Geschichtsvereins für Kärnten 2013, 372 s.,

četná vyobrazení, mapy, tabulky, rejstříky, CD s daty, ISBN 978-3-85454-126-4.

Recenzovaná publikace je jedním z výstupů projektu „Der Franziszeische Kataster in den Kronländern Kärnten und Bukowina“, který vedl Helmut Rumpler. Projekt byl financován rakouskou státní institucí Förderung der wissenschaftlichen Forschung v rámci strategie podpory dlouhodobých projektů. Nositeli projektu byly univerzity v Klagenfurtu a Innsbrucku za spolupráce Komise pro dějiny habsburské monarchie Rakouské akademie věd. Smyslem projektu byla historicko-kritická edice Stablního katastru v jeho celkovém rozsahu, tedy nejen mapy, které jsou jeho nejvýraznější částí. V recenzované publikaci jsou katastrální mapy pouze prostředkem k účelu, jímž je nástin základních sociálních a ekonomických dat pro katastrální obce s cílem zobecnění na úrovni daňových okrsků, krajů a korunní země. Čtyřicet šest jednotek Stablního katastru, které zde byly prozkoumány, nabízí datovou základnu pro vyhodnocení agrárního a ekonomického potenciálu Korutan na počátku průmyslové revoluce.

Mapy Stablního katastru jsou v publikaci přiloženy na CD v digitální formě. Digitalizovány byly tzv. Císařské otisky (*Schönausfertigung*), tj. konečné autorizované verze po reambulaci, pokud se zachovaly pro danou lokalitu. Katastrální obec představuje v publikaci malou datovou banku: na mapový materiál jsou navázána data z písemného a vceňovacího operátu. Na základě vypracovaných statistik lze analyzovat a srovnávat hospodářské údaje z různých obcí, katastrálních obcí a panství.

Roland Bäck nabídl vhled do metodologie zpracování obrovského množství údajů a vysvětlil postup prací na projektu, jenž se odvíjel od analýzy samotného vzniku Stablního katastru. Bäckova kapitola může též sloužit jako instruktáž k použití shromážděných dat. Čtenář díky tomu může sledovat postup prací na vytváření Stablního katastru, např. opravy údajů v polní skice různými odstíny červeného inkoustu. Ve fázi zpracovávání dat autoři zohlednili také dobové problémy, např. stížnosti majitelů pozemků proti nerelevantním údajům katastrálních úředníků atd. Bäck též vysvětlil problémy při zpracování aktového materiálu, jehož čitelnost byla nezřídka ztížena četnými opravami dobových úředníků, takže získané údaje mohou vykazovat diskrepanci vůči revizi z let 1841–1842.

Metodologicky problematický, i když pochopitelný, byl postup při sestavování tabulek celkových ploch. Plošné údaje jsou totiž v operátech uváděny bez výjimky v dolnorakouském jítu a čtverečním sáhu. Tyto údaje byly při pozdější evidenci převedeny do metrického systému a v podkladech zaznamenány červeně. Převod ovšem nebyl podle dnešních měřitek exaktní. Pro potřeby edice byl proto použit přesnější převod. Ten se však pochopitelně liší od dobových údajů v metrickém systému. Sjednocení všech měnových jednotek na konvenční zlatý, resp. krejcar, lze považovat za jediný správný postup.

Na výbornou se tým řešitelů vypořádal s problematickými údaji o obyvatelstvu. Údaje o populaci interpretovali autoři podle dobových pramenů, tedy podle vyjádření komisařů, pracujících na vceňovacích operátech. Populační čísla nelze totiž interpretovat jako souhrn populace v místě katastrofu, ale jako souhrn produktivního obyvatelstva. Údaje jsou proto uváděny bez výměnkářů, bez chudiny a dětí (hraniční věk není znám, osobně se přikláním k pravděpodobné hranici čtrnácti roků věku). Tuto tezi autoři publikace ověřili metodou sondy u vybraných obcí srovnáním s jinými dobovými statistikami. Ty potvrdily správnost zvolené interpretace.

Údaje o počtu hospodářských zvířat ve Stablním katastru jsou velmi proměnlivé, jejich vypovídací schopnost je problematická. Publikace vykládá tento fakt jako „možnost manipulace výsledku sčítání (dobytky) za účelem snížení základu daně“. Nabízí se ovšem teze, zda tomu nemohlo být paralelně i naopak, tedy zda vrchnost nevyvíjela tlak na vyměření určité daně. Osobně si velký prostor pro manipulaci nedovedu představit, protože počty dobytka měly být ověřovány rychtáři (většinou více než jednou ročně). Chybějící či variující údaje v písemných operátech je možno (kromě jiných možností) vysvětlit liknavostí komisařů a adjunktů či nepřítomností dobytka v obci (sezónní pastva na horách), která znemožňovala přesné sčítání. Nedostatečnost či absenci údajů o počtech dobytka pokládá ostatně také Helmut Rumpel za „slabé místo zpracování dat“.

Geograf Walter Liebhart názorně popsal průběh triangulačních a detailních proměřovacích prací, které předcházely vyhotovení polních skic. Pro zjištěná data o diametrálně rozdílných finančních nákladech na provedení geografických měření v různých korunních zemích však autor nenabízí vysvětlení. Objasnění více než trojnásobného rozdílu v přepočtu na stejnou plošnou míru (nejdražší Přímoří, nejlevnější Bukovina) je velmi problematické; lze spekulovat, jaké faktory tu mohly hrát roli: komplikovaný terén, hodnota pracovní síly v regionu, vyšší náklady účtované vrchnostem či větší spolupodílnictví dominikálu či rustikálu atd.

U velmi dobré a na mapách založené publikace uživatele překvapí nepochopitelné historicko-geografické „přeslapy“: na politické mapě daňových okrsků a katastrálních obcí Korutan (s. 30) je vedle historických označení sousedících korunních zemí uvedena Itálie, která v té době jako stát ještě neexistovala. Chyba je o to trapnější, že se v té době nejednalo o cizí stát, nýbrž o součást rakouského soustátí, tedy Lombardsko-benátské království. Stejná chyba se opakuje i u následující zeměpisné mapy historických katastrálních obcí Korutan 1829/1844 (s. 31).

Hlavním přínosem publikace je datový materiál, který slouží jako základna pro další bádání. Data byla získána především z fondů Korutanského zemského archivu v Klagenfurtu, Archivu Slovinské republiky v Ljublaně, Státního archivu v Gorizii a ze Spolkového ústavu cejchovního a zeměměřičského ve Vídni. Digitální mapy jsou přístupné i na internetu v rámci Korutanského geografického informačního systému Korutanské zemské vlády (KAGIS).

Publikace nabízí velká množství dat, jež mohou být využita pro hospodářské a sociální dějiny. Pro recenzní hodnocení tu není mnoho prostoru, protože většinu textu tvoří mapy, rejstříky, tabulky a digitální data. Mapy v publikaci jsou výsledkem rozsáhlé heuristické práce: představují vyhodnocení písemného operátu Stablního katastru. Srovnávací jednotkou je katastrální obec, vyhodnocovanými faktory jsou: hustota obyvatelstva, relace pohlaví, husto-

ta obcí, hustota a velikost parcel, kulturní a nepoužitelná plocha, typy zemědělských oblastí vzhledem k bonitě půdy a hospodářskému využití (orná půda, orná půda I. třídy, zahrady, vinohrady, louky, pastviny, lesy, Alpy) a množství dobytka (v písemných operátech Stablního katastru byli sledováni pouze tzv. „čtyřnožci“).

Nejdůležitějšími hospodářskými údaji, jež byly též znázorněny graficky mapou, je rozložení dominikální a rustikální půdy, resp. velikost statků. Vlastnímu Stablnímu katastru věnovali autoři velkou pozornost a vyhotovili mapy podle čistého výnosu z různých typů pozemků, robotního zatížení a především daňového zatížení obyvatelstva. Údaje o zapojení obyvatel do průmyslu ukazují Korutany jako korunní zemi s převažující zemědělskou orientací. Helmut Rumppler tu velmi zajímavě (a nanejvýše pravděpodobně) interpretuje poměrně vysoký podíl svobodných statků, jež se na první pohled jeví jako sociálně pokrokový, spíše jako důkaz slabosti vzniku velkých a konkurence schopných agrárních podniků.

Pozoruhodnou publikaci, zabývající se Stablním katastrem, bylo možno zvládnout pouze díky skutečnosti, že Korutany mají pouze dva kraje. Rozsah mapového a textového materiálu tedy není tak velký jako v jiných korunních zemích. Část povrchu tu navíc tvoří neúrodná půda (hory), která nebyla předmětem výzkumu. Specifikem publikace je, že je prakticky využitelná i dnes. V Rakouské republice, která neprošla procesem kolektivizace jako Česká republika, jsou totiž parcely mnohdy zachovány v podobě podchycené ve Stablním katastru. Při případných soudních sporech tak Stablní katastr slouží jako zákonná opora.

Zdeňka Stoklásková

Petr SLÁDEČEK

Novorenesanční evangelické kostely v Čechách a na Moravě.

Příspěvek k dějinám architektury 2. poloviny 19. století

Praha, Katolická teologická fakulta – Univerzita Karlova 2015, 232 s.,
ISBN 978-80-87922-03-3.

Systematický výzkum vizuální kultury křesťanských nekatolických konfesí je v českých zemích stále ještě novou záležitostí. Na různé úrovni se daří zpracovávat jednotlivé dějinné úseky, zatímco na průřezové dílo stále ještě čekáme. Převratným počinem byla výstava *Umění české reformace* z přelomu let 2009 a 2010, která téma s trochou nadsázky „vnutila“ do našich dějin umění. Zabývala se uměleckou tvorbou, spjatou s reformačními konfesemi (s utrakvisty, luterány, kalvinisty a starou Jednotou bratrskou) od počátků reformního hnutí v závěru 14. století až po bitvu na Bílé hoře. Autoři výstavy ukázali reformační tvorbu jako nástroj sebeidentifikace a vymezení vůči tehdejšímu řádu světa. Již názvem úvodní kapitoly doprovodné monografie k výstavě zhodnotili její editoři soudobý stav poznání: „Umění české reformace – *terra incognita*“.¹ Nedávné husovské výročí se stalo příležitostí k završení výzkumů Mileny Bartlové v knize, provokativně nazvané *Pravda zvítězila*.²

1 Kateřina HORNÍČKOVÁ – Michal ŠRONĚK (eds.), *Umění české reformace (1380–1620)*, Praha 2010, s. 13.

2 Milena BARTLOVÁ, *Pravda zvítězila. Výtvarné umění a husitství 1380–1490*, Praha 2015.

